

SANT MARCELL, UN DIMINUTIU?

Ramon Amigó va morir el passat 16 de setembre de 2011.

Amb la publicació d'aquest article pòstum, rebut pocs dies abans del seu traspàs, volem retre-li un homenatge per la vàlua dels seus estudis i pel seu compromís amb la cultura catalana.

[TEXT I IL·LUSTRACIONS] Ramon Amigó

És un nom molt antic. Designa una gran masia del terme municipal de Cornudella de Montsant, a la vora esquerra del riu de Siurana quan és a punt d'entrar al terme de la Morera de Montsant, una mica a sol ponent del mas d'en Pinyol, a la mateixa vora del riu, i un bocí més distant del molí dels Àubins, que és a la vora dreta del corrent.

El mas ja hi devia ser al segle XII, quan Alfons I, primer rei de Catalunya-Aragó, va fer donació a Pere de Déu del territori de Sant Marcell i vall de Porrera, l'any 1180, segons consta al document núm. 161 de *Cartas de población y franquicia de Cataluña*, del Dr. José M. Font Rius. Miquel S. Jassans (*Onomàstica de Poboleda*) arriba a sospitar que es podria tractar d'un assentament romà, que havia estat important en època musulmana. A partir de 1180, aquest

nom va sortint en una colla d'altres documents, com a *Viaje literario por las iglesias de España*, de Jaime Villanueva, vol. 20, p. 263, quan anomena el "collum Sancti Marcelli" en una donació i designació del terme de la Cartoixa d'Escaladei, de l'any 1203. És precisament l'any que es calcula que els primers cartoixans es van instal·lar a l'indret, en el regnat de Pere I el Catòlic. Aquelles possessions de Pere de Déu van passar als frares de Sant Vicenç de Pedrabona, o de Garraf, i el monestir de Garraf les va cedir a Escaladei l'any 1263.

El mas havia pertangut al monestir femení de Bonrepòs, que havia estat allí on ara hi ha el mas de Sant Blai, terme de la Morera de Montsant. José Piñol Agulló, *Notas para la historia de Cornudella* (Barcelona, 1969), afirma que la capella de Sant Marcell va ser sufragània fins l'any 1250, però no diu de quina parròquia era sufragània ni d'on treu la

informació, raó per la qual la notícia s'ha de prendre amb reserves. En un protocol notarial de l'any 1304 hem vist testaments amb deixes a favor de les monges. L'any 1399, Pere Ferrer i Guillemona, la seva dona, tenien el mas de Sant Marcell "per monasterium Bona Quietis" (que és la traducció al llatí de Bonrepòs), és a dir que s'hi estaven a partir d'un pacte amb les mongetes i a canvi d'alguna cosa. Aquell mateix any, hem trobat un tros de terra d'aquest monestir i una sort que pertanyia a l'abadessa de Bone Quietis. En un protocol de 1454 hem llegit que es va fer un censal al monestir de Bona Quietis i que hi havia una vinya que es tenia a cens del quint a favor d'aquell monestir. Els dominis territorials de Bonrepòs eren molt extensos. Anaven fins a l'ermita de la Mare de Déu de Montsant, el congost de Fragnerau i l'ermita de Sant Bartomeu. Inclouen el molí de l'Argamassa, llavors ja ensorrat, i el de Fragnerau, vora el riu de Montsant, i punts dels termes de la Morera, Cornudella, Albarca, l'Alforja i l'Aleixar. Per tant, un enorme patrimoni. La comunitat femenina hi va ser fins l'any 1473, quan es va traslladar a Vallbona.

Segons Eufemià Fort i Cogul (*Santes Creus. Butlletí de l'Arxiu Bibliogràfic*, núm. 47, vol. V, any 1978, p. 391-402), que a partir d'ara seguirem, l'abadia femenina cistercenca fou fundada a la primeria del segle XIII. Va ser pròspera aquell segle i el següent i va començar a decaure al XV. Atesa aquella situació decadent, l'any 1452 l'orde del Cister hi va enviar un visitador que va trobar que el nombre de monges era reduït i que algunes dependències monacals eren

ruïnoses, i fou decidida l'extinció d'aquella casa femenina i que fos incorporada al monestir de Santes Creus amb tots els seus béns. Aquesta disposició està datada a Poblet el dia 8 de maig de 1452.

Però les monges no hi van estar d'acord i Escaladei va pretendre annexionar Bonrepòs a la Cartoixa. El problema era que, com que es tractava de dos ordes i dues regles diferents, calia el consentiment del papa. Escaladei va recórrer amb arguments a Nicolau V, i el pontífex hi accedí l'11 de setembre de 1453.

La lluita entre cistercencs i cartoixans per Bonrepòs havia començat. M'estalvio detalls per no estendre'm massa. Finalment, la solució va quedar a criteri de l'arquebisbe de Tarragona, l'aragonès Pere d'Urrea, que estava embrancat en la guerra de Joan II contra Catalunya. L'arquebisbe, que ajudava aquell rei foraster, optà per Escaladei perquè aquells monjos havien estat favorables a Joan II durant aquella guerra, mentre que els de Santes Creus s'havien decantat per l'altre bàndol. De manera que un plet per interessos monàstics es va sentenciar segons uns interessos polítics.

A partir de llavors, Sant Marcell va dependre d'Escaladei i, segons explica Antoni Fonts Gondolbeu, rector de Poboleda, en una monografia publicada l'any 1914, el mas es devia destinar a lloc de residència de cartoixans malalts o de salut precària que no podien suportar l'austeritat severa de la cartoixa. Aquest mateix autor, quan parla de l'ermita de Sant Marcell, diu que va ser un sant màrtir dels primers segles del cristianisme, però no explica a quin santoral ho ha trobat.

D'ara endavant, ens deixarem d'antecedents històrics i anirem pel nom, un nom poc o molt estrany fins al punt que hi ha qui i no pas uns qualssevol- l'ha rebu-

tjat i ha preferit Marcel o que, en un text en castellà, ha optat per Marcelo. Marcell no figura al santoral catòlic, malgrat l'afirmació del rector de Poboleda, que ho diu per suposició, sense indicar d'on l'ha tret, i això no és vàlid. No hi ha cap sant que s'hagués dit així. Hi va haver sant Març, això sí. Consta al santoral i se sap que va néixer durant el primer terç del segle VI, a Alvèrnia, al Massís Central, a la regió d'Occitània, i que hi fundà un monestir. L'església celebra la seva festa el dia 13 d'abril.

Tanmateix, a la parròquia de Saderra, agregat d'Orís (Osona), l'any 1812 es van publicar uns "Goigs del gloriós papa i màrtir sant Marcell patró de la parròquia de Sadorra, del bisbat de Vich". Potser era un sant que es van inventar per alguna conveniència particular; no seria el primer. També van ser llegendaris sant Jordi i sant Ramon (Nonat), i prou que s'han divulgat amb devoció fervent. Però Enciclopèdia Catalana, quan en parla, afirma que el patró d'aquella església era sant Marcell (no Marcell). I Madoz encara ho embolica una mica més: fa l'entrada per "Saderra (San Marcial de)" i diu que la parròquia és dedicada a "San Marcelo". Barreja Marçal amb Marcel. De tot plegat resulta que Marcell és un nom desorientador.

Allà on Sant Marcell s'anomena sense vacil·lacions -igual com passa al Priorat- és quan designa una partida de terra del terme d'Arànsers (municipal de Lles de Cerdanya), a poca distància al nord del cementiri d'Arànsers, i de les roques de Sant Marcell, per allí a la vora. Ignorem d'on li va venir aquest nom: no pas del patró de la parròquia, que és dedicada a sant Martí.

Marcell podria ser, doncs, un hipocorístic de Març, un diminutiu afectuós. De la mateixa manera que Morell és diminutiu de Maurus, moro, Maçanell de maçana

Goigs de Sant Marcell publicats l'any 1812

i Rosell derivat de ros. I així la majoria dels que hi hagi amb la terminació -ell.

Haig d'acabar advertint que la proposta a l'entorn de Marcell és hipotètica, bastida sense suport de documents ni d'especialistes en la matèria. La idea va partir de mossèn Antoni Roqué, que havia estat rector de Cornudella i de Falset i que ara és responsable del santuari de la Mare de Déu de Misericòrdia de Reus.

M'hauria agradat saber a quines mans va fer cap la hisenda de Sant Marcell després de l'exclaustració monàstica de 1835. L'interessant llibre *La desamortització dels béns de l'església a la província de Tarragona (1835-1845)*, de Salvador J. Rovira i Gómez (Excma. Diputació Provincial de Tarragona, 1979), no en parla. L'autor d'aquest llibre pensa que devia formar part d'una subhasta practicada més tard del període examinat per ell. I no sabem que aquest període posterior hagi estat analitzat per ningú, fins ara. Actualment, la hisenda és propietat d'una societat anònima forastera. ■